

REGLEMENTĂRI ORTOGRAFICE

MONICA MUNTEANU

Printre reglementările aduse de noua ediție a *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM²), Editura Univers Enciclopedic, 2005, apare și norma scrierii împreună a celor două componente ale pronumelui și adjectivului negativ: **niciunul, niciuna, niciun, nicio** care, în vechile reglementări, se scriau în două cuvinte, deși formau o unitate semantică și funcțională. În plus, se confundau și cu îmbinările libere *nici unul, nici una, nici un, nici o*.

Prin scrierea împreună a acestor componente se rezolvă, de fapt, două probleme: se marchează și ortografic unitatea de conținut a acestor construcții pronominale, aliniindu-le la norma de scriere a celorlalte forme pronominale compuse, aici exemplul cel mai concludent fiind pronumele și adjectivele nehotărâte, pe de o parte, iar pe de altă parte se marchează diferențierea față de îmbinările libere omonime. Înțelegerea acestor două aspecte este esențială în procesul de predare a pronumelui și adjectivului negativ. Pentru aceasta ni se pare esențial a înțelege statutul morfologic al celor două componente.

Nici are două valori: *adverb* și *conjunție*. În compusele pronominale și adjectivale negative el are calitate de *adverb*.

Unul și **una** pot fi *pronume* și *numeral*. În compusele pronominale în discuție, ele apar cu valoarea *pronominală*. Așadar, **nici** adv. + **unul, una** pron. = **niciunul, niciuna**, *pronume negative*.

Un și **o** au calitatea de *articol* și *numeral*. În structura adjectivelor negative, ele apar cu prima calitate, iar **nici** își păstrează

valoarea de adverb. Combinația care rezultă este deci **nici** adv. + **un**, **o** articol = **niciun**, **nicio**, *adjective negative*.

Exemple:

Niciunul / niciuna n-a greșit.

De multe ori, spre a preciza mai clar valoarea pronominală a acestor cuvinte, după ele se introduce prepoziția *dintre*:

Niciunul / niciuna *dintre ei / ele* n-a greșit.

Sau, în cazul adjectivelor negative:

Niciun *concurrent n-a îndeplinit baremul de concurs*.

Nicio *concurrentă n-a îndeplinit baremul de concurs*.

Am arătat la începutul articolului că părțile de vorbire aduse în discuție pot să apară și în combinații libere. Această situație creează multe dificultăți de analiză. Vom încerca să detaliem componența acestor combinații.

Așa cum am precizat, **nici** poate avea și valoare de conjuncție, pe lângă cea de adverb. Valoarea de conjuncție era condiționată de apariția independentă a lui **nici**. O asemenea utilizare a lui era foarte rară, fiind specifică mai ales limbii vechi. De aceea, ca exemplu „clasic” era citat versul eminescian „Nu caut vorbe pe ales, / **Nici** știu cum aș începe”, care reproducea un tip vechi de coordonare copulativă prin **nici**.

În schimb, atunci când apărea în serii, era considerat adverb: *nici eu, nici tu; nici azi, nici mâine; nici nu ninge, nici nu plouă* ș.a. În noua ediție a DOOM-ului i se recunoaște însă calitatea de conjuncție și atunci când apare în construcții sintactice ca cele de mai sus, dar și în îmbinări libere ca:

nici cum conjct. + adv. (opusă compusului *nicicum* „deloc”): *nici cum* ai spus tu, *nici cum* am spus eu;

nici odată conjct. + adv. (opusă lui *niciodată* „în niciun moment”): nu l-am crezut *nici odată*, nu-l cred nici acum;

nici o dată conjct. + numeral: nu a mâncat azi *nici o dată*, nici de mai multe ori;

nici odinioară conjct. + adv. (opusă lui *niciodinioară* „nici-odată”): nu m-a ascultat *nici odinioară*, nu mă ascultă nici astăzi.

În asemenea construcții libere apare și în calitate de *adverb*:
nici când adv. + adv. (opusă lui *nicicând* „niciodată”): nu l-am văzut *nici când* a plecat, *nici când* a venit;
nici cât adv. + adv. (opusă lui *nicicât* „deloc”): nu renunț *nici cât* negru sub unghie;
nici de cât adv. + prep. + adv. (dar și *nicidecât* ”deloc”): nu vorbește *nici de cât* a suferit, *nici de cât* a pățimit;
nici de cum adv. + prep. + adv. (dar și *nicidecum* „deloc”): nu vorbește *nici de cum* l-a întâlnit, *nici de cum* l-a păcălit;
nici unde adv. + adv. (dar și *niciunde* „nicăieri”): nu s-a dus *nici unde* a promis, *nici unde* a fost trimis.

Dificultăți mai mari de interpretare prezintă îmbinările libere ale lui **nici** cu **unul**, **una**, **un** și **o**. Am arătat că **unul** și **una** pot fi pronume și numeral. Cu ambele aceste valori ele intră în combinație cu **nici**, acesta având în aceste combinații calitate de *conjunție*:

nici unul conj. + pronume: *nici unul*, *nici altul*;

nici unu conj. + numeral: *nici unu*, *nici mai mulți* (cu precizarea că atunci când **unul** are valoare de numeral apare, la masculin, cu forma nearticulată, **unu**);

nici una conj. + pronume: *nici una*, *nici alta*;

nici una conj. + numeral: *nici una*, *nici mai multe*.

Situația se prezintă întrucâtva identic și la **un**, **o**, doar că în cazul lor valorile sunt de *articol* și *numeral*. Mai trebuie subliniat faptul că în aceste combinații valoarea lui **nici** variază în funcție de calitatea morfologică a lui **un** și **o**: este *adverb* când **un** și **o** sunt *articole*, este *conjunție* când **un** și **o** sunt *numerale*:

nici un adv. + articol: nu e prost și nu e *nici un* om încult.

nici un conj. + numeral: *n-am nici un frate*, *nici mai mulți*;

nici o adv. + articol: nu e proastă și nu e *nici o* persoană încultă;

nici o conj. + numeral: *n-am nici o soră*, *nici mai multe*.

Din exemplele de mai sus se poate observa, ca regulă generală, că **unul** și **una** au statut de *pronume* doar când se opun altor *pronume*, și statut de *numerale* când se opun altor *numerale*, situație

în care **unul** apare nearticulat, **unu**. La fel, **un** și **o** sunt *numerale* atunci când se opun altor *numerale* ori unor cuvinte care conțin ideea de număr (*mulți*, *multe* etc.).

Datele expuse mai sus relevă faptul că, cu excepția lui **niciunul**, **niciuna**, **niciun**, **nicio**, majoritatea combinațiilor cu **nici** sunt construcții rare și, în unele cazuri, chiar forțate, din rațiuni demonstrative. De aceea, credem că la clasă nu trebuie pus un accent deosebit asupra lor. Este chiar recomandabil să se indice folosirea, în orice context, a formelor compuse, sudate, întrucât riscul de a greși este foarte mic. În cazul însă al unor pregătiri speciale, pentru concursuri specifice sau pentru diferite competiții școlare, clarificarea structurilor și sensurilor ce apar în aceste îmbinări libere ni se pare de neocolit. Este și motivul pentru care le-am expus aici *in extenso*.

Bibliografie

- Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.
- Gramatica limbii române*. Vol. I: *Cuvântul*, vol. al II-lea: *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 1997.
- Drincu, Sergiu, *Ghid ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. Ediția a II-a integral revizuită și completată, Timișoara, Editura Amphora, 2006.
- Iordan, Iorgu, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București. Editura Didactică și Pedagogică, 1978.